

Бисмилләхир рахъманир рахъм

Зударшна весеташ

Зудчуьнга весет дар суннат ду: Анаса аьлла: АллахІан элчанан (АллахІера кьинхетам а, маршо а хуьлда цунна) асхьабийн гІиллакх дара, шаьш зуда цуьнан майрчуьнан цІа дІаюьгучу хенахь, цуьнга ома деш, цуьнан хьашташ кхочуш дарца а, цуьнан хьакъ лардарца а.

Маре йоьдуш дас шен йоІе весет дар

Абу Талибан кІентан ДжаІфаран кІанта ІабдуллахІа шен йоІе весет деш аьлла: «Варийлахь, эргІаділітарха а (возмущаться), эмгараллах а (ревность) ларлолахь; иза йитаран догІа ду хьуна. Варийлахь, дукха бехкаш бахарха а ларлолахь; цо цабезам кхуллу хьуна. Баьргашна хьокхуш долу Іаьржа басар (сурьма) леладелахь; иза уггар дика а, чІогІа а хазалла а, кечвалар а ду хьуна. Уггар хаза а, тамехь а йолу хьожа хи ду хьуна».

Майрчо шен зудчуьнга дина весет

Абу Ад-Дардаа шен зудчуьнга аьлла: «Хьайна со оьгІаз вахна гича, со реза ван хьажалахь. Суна хьо оьгІаз яхна гича, со хьо реза ян хьожур ву хьуна. Вайшимма и хІума ца дахь, вайшиь цхьаьна даха лур дац хьуна».

Цхьана майрчо

шен зудчуьнга байташкахь аьлла

Суна кьинтІера яла, биллина сан безам латтор бу ахь,
Со оьгІазе, кхохкийна волуш соьга йист ма хила.

Цкъа а ахь етта вота санна суна злок ма етта,
Къайле муха ю ма ца хаъа хьуна.
Къа-баланах дукха балха ма бе, глор цо дойуш хиларна,
Сан деган безам бер бу хьох, дог сацам боцуш хиларна.
Суна, бакъ а долуш, деган безам а, цатам а гина,
И шиъ цхъаъна гулбелча, безам сихха длабоьдуш.

Маре йоьдучу шен йоле нанас дина весет:

Иамр ибн Хъаджара ехна Умм Ий'ас. Иза майра волче длаюьгу хан тлехлоьттича, цуьнан нанас Умамата дехъачу а яккхина члогла весет дина цуьнга, мар-зудчун ирсечу дахаран баххаш а, шен майрчунна цуьнгара доглуш долу декхарш а билгал деш. Таккха цо аьлла: «Сан жима йоI, весет ца деш дуьтуш хилча, гиллакх долуш а, оздангалла а хиларна, хьуна ца деш дуьтур дара и весет. Амма иза хьехам а, кхетам а бу тидамза волчунна, гIо а ду иза хьекъалечунна».

Цхъа а зуда маре ца оьшуш, цуьнан гуллакх чекхдолуш хилча, цуьнан да-нана дехаш хиларна а, цаьршинна иза цахь члогла хьашт хиларна а, уггар и (маре) ца оьшуш ерг а, цуьнга хьашт йоцург а хьо хир яра. Амма зударий божаршна кхоьллина бу, царна кхоьллина божарий а бу.

Сан жима йоI, хьо шеха схъаяьлла а, хьо шена юккъахь кхиъна а долчу хьолах (обстановка) длакъаьсти хьо, хьуна ца бевзачу бен тIе яха арайолуш а, хьо чохь кхиъна бен а битина, хьо шех йолаза волу майра волче йоьдуш а. Таккха шен кертахь хьуна тлехьожург а, эла а хилла длахлоьттина и. Варийлахь, цуьнан гарбаш (рабыня) хилалахь, иза хъан дукха сиха лай хир ву хьуна.

Цунна итт хЇума ларделахь, хьуна т҃аьхьалонна д҃айиллина хЇума санна (запас, резерв) хирву хьуна и.

Хьалхарниг а, шолг҃аниг а: цунна и лоруш хьо муьт҃ахь хилар ду, долчух, к҃езигчух тоам а беш. Цуьнга лерина ладог҃ар а, муьт҃ахь хилар а ду.

Кхоалг҃аниг а, доьалг҃аниг а: цуьнан б҃аьрг а, мара а т҃ех҃луттур болу меттигаш г҃айг҃а беш а, ларьеш а лелаяр ду. Цундела, вариьлахь, цуьнан б҃аьрг хьайха вончу а, боьхачу а хЇуманна т҃е ма х҃оттийталахь. Хьайха цунна уггар хаза хьожа бен а ма кхетийталахь.

Пхоьалг҃аниг а, йолхалг҃аниг а: цуьнан набаран а, юучу хЇуманан а хан ларйар ду. Мацалла яхьялар ц҃е латтош ду хьуна. Наб йохор оьг҃аз вохуьйтуш хЇума ду хьуна.

Ворх҃алг҃аниг а, борх҃алг҃аниг а: цуьнан даьхни лардар ду. Цуьнан ялхой а, доьзал а тергам беш лалаш бар ду. Даьхнехь коьртаниг кхоош а, хьажош а лалашдар ду. Ткьа доьзалехь диканиг а, коьртаниг а массо хЇума церан хила ма-деззара, дика д҃ах҃лоттор ду.

Уьссалг҃аниг а, уьтталг҃аниг а: цуьнан омранна л҃еса (духьал) ма хилалахь. Цуьнан кьайле нахала а ма яккхалахь. Ахь цуьнан омра талхадахь, оьг҃аз вохуьйтур ву ахь и. Ахь цуьнан кьайле нахала яккхяхь, цо мекарло а, тешнабехк а баран тешам бац хьуна. Цул т҃аьхьа, вариьлахь, ларлолахь цунна хьалха самукьадаьлла, сакьера лууш хиларха, иза г҃айг҃ане, сингаттаме волчу хенахь. Цунна хьалха кхоьлина а, сингаттаме а хиларха а ларлолахь, иза самукьадаьлла велахь».

Хаттар:

Вайн Ислам динехъ бахъанаш а, некъаш а дуй-те зудчо шен майра а, довзал а ирсе барехъ лело йиш йолуш?

Жоп:

Ислам - иза АллахIа динаш дIадерзош дуьзна даийтина а, шеца ниIмат кхочуш дина а дин ду, цу чохъ ду массо хIума билгал дар, къаьсттина цхъа стаг а, юкъаралла а (общество) дуьненахъ а, эхартахъ а ирсе а, декъала а деш долу. Цуьнан дерриг къанунаш (законаш) юкъарнаш а, къаьсттина цхъанна дерш а, церан йоккха зIе а, уьйр а ю мар-зудчун дахар ирсе дарехъ. Тхуна хууш долчуьнца Iаьрбийн дийцарха маре боьлхуш шайн йоIаршна весеташ даран хьокъехъ, оха хIокху гIиллакхех цхъадерш даладо:

1- Зуда хаза сурт хилар ду шен майрчуьнан бIаьргахъ, цуьнан дог шена тIедерзоран а, тIеозоран а дуьхъа. Иза муха хила деза аьлча: цо шен хазаллин доладарца а, тергоярца а хир ду.

2- Майрчуьнан дагна хазахетар, воккхавер, самукъане хилар тIедохьурдолчу кепара цIа а, чоьнаш а низамехъ дIанисйина латтор. ХIара низамехъ массо хIума дIанисяр юх-юха карладаккхар ду, цунна воккхавер хаадалар карладалийтаран дуьхъа а, дахар цхъана эшшара дIа ца дахийтаран дуьхъа а.

3- Цунна паргIат, тийна хьал (меттиг) кечъяр, хилийтар, шен белхан тIелваларха цуьнга садаийта а, паргIатвалийта а. Къаьсттина мукъа деношкахъ, зудчо уьш дIалацар нийса доцуш долу, цараха а, царна чохъ садаIарха а и воккхур волчу хIуманца. Берашка цуьнан садаIарна новкъарло а йойтур яц цо.

4- Цуьнан вон-диканан цуьнца дакъа лацар, цуьнан дог эца хьажар хазчу къамелаца я самукъане цхъана балхаца (хIуманца,

гУллакхца), муъма нехан нана Хадѣжат (АллахІ реза хуьлда цунна) пайхамарца (АллахІера кѣинхетам а, маршо а хуьлда цунна) ма-хиллара, хъехара (пещера) цѣаванчу дийнахъ, дог дегош а долуш. Эццехъ цо цуьнан дог эцна, са а тедина, АллахІа цкъа́ а юьхьІаьржа хІоттор вац хьо аблла.

5- Цуьнан хІума яаран а, набаран а хенаш хаар ду, царах хІоранна а тидам беш а, уьш лоруш а хилар ду (принимать в расчѣт).

Иза цунна езаш йолу а, лууш йолу юу хІума кечярца а, иза набарна вижинчу хенахъ юьззина цунна тийналла латторца хир ду. Шена гонахара хьал тийна хила лууш хир ву и, садаІаран чам а, марзо а эцаран дуьхьа.

6- Шен цунах дог да́лар гучу ца даккхар ду, цуьнгахъ долчу айпана (порок, дефект) дуьхьа цамгар, къоьлла, ханна воккха хилар саннарш.

Цунна тІера хІара лазарш дайдан хъажар ду, дашца а (къамелаца), кхечу хІуманца а.

ХІара цунна тешаме хиларан а, зудчо шен тІера декхарш кхочуш даран а цхьа тайпа (да́къа) хиларна.

7- Къамелехъ цуьнца гІиллакхе хилар ду, цуьнан дагна дукхадеза дешнаш харжар ду, иза оьгІаз вохуьтур волчу я цуьнан дагна Іаткъар долчу суьртахъ цуьнга къамел ца дар ду. Цунна тІехьа доьзал бохор хила тарлуш хиларна.

8- Масала, шен даржаца (должность, ност) я цѣе яхана хиларца, я шен хьал-бахамца дазалла а дийр дац цо, уьш тІех а деттар дац цо. Вонна иза цахъехавар ду, цунна ца леткъар (арз ца дар) ду,

цаваьлла бен, масала, хила а, дожа а тарлуш долу вониг а, бохам а духатохаран дуьхьа.

Имам Газалин «Ихъйаъ Иулумид-дин» це йолчу жайнахь деана гарваьллачу Аль-Асмиий це йолчу стага элира аьлла: «Цкъа акха Iаьрбий (бедуины) болче нисвеллера со. Цигахь цхьана чоГIа юьхь тIехь хаза йолчу зудчунна тIенисвелира со, ткъа цуьнан майра юьхь тIехь чоГIа ирча вара. ТIаккха ас оцу зудчуьнга элира: ХIай зуда, хIокхуна зуда хила реза муха хилла хь? ТIаккха цо элира: «ХIай стаг, къамел ма де. Вон къамел ди ахь. АллахIана а, шена а юкъара юкъаметтиг дика йолуш хила тарло и, тIаккха АллахIа со цунна мѐлана а, совГIатана а елла хила мега. Я ас сайна а, сайн Далла а юкъара меттиг талхийна хила тарло, тIаккха иза суна таIзарна велла хила мега Цо.

ТIаккха АллахIа суна хаьржина деллачунна реза хила езаш яц со?!

Уьшу а, и саннарш а Исламо тIечIагIдеш а, царна тIе вай кхойкхуш а гIиллакхаш ду.

Вай царна тIехь дIадахар гIюли а, дика ду, вайца ца доГIуш долчу кхечу гIиллакхашна тIехьадозачул. ХIора а, я массо а шен билгал некъ а, шарIат а долуш ма ву.

IатIийа Сакър фатаваш тIера.

Пайданаш

1- Пайхамара (АллахIера кьинхетам а, маршо а хуьлда цунна) цхьана Iийдан дийнахь ома дина зударшка саГIа дукха даларца, царех дукхах берш жобъжахатенан ягорг йолун дела: аьрзнаш, латкъамаш, резабацарш сардамаш дохкар церан дукха хиларна а,

майра царна дош ца хетарна а. «...Ахь царах цхьанна даим диканиг динехь а, цул тӀаьхьа цунна хьобгара цхьа хӀума гахь, цо олу: Цкъа́ а хьобгара диканиг ца гина суна». Аль-Бухарий.

2- Баккъалла а, пайхамара (АллахӀера кӀинхетам а, маршо а хуьлда цунна) зудчунна дихкина шен майрчуьнга ша йита бахар, кхузахь цхьа йитаза ца волуш бахана дацахь, дахар цуьнга цхьана дӀадахьа йиш йоцуш я чӀогӀа хала долуш. Хьадийсехь ду: «Цхьана зудчо шен майрчуьнга, цхьа́ вониг я бохам боцуш ша йитар дехахь, ялсаманенан хьожа хьарам ю цунна». Ат-Тирмизий, Абу Даву́д, Ибн Ма́джаӀ.

3- Зуда шен майрчунна кечъялар, хазъялар коьртачу некъех а, бахъанех а ду цо цунах марзо эцар дуьзна хиларан а, цунна и езаран а, иштта цуьнан самукьадаларан а. Ибн Ма́джаӀа дийцинчу хьадийсо боху: «Муьма стагна карийна дац, Аллаха́х кхерарал тӀаьхьа, шена пайда бохьуш дика хӀума, дика зуда карайарал: цо шега овра дича, цунна муьтӀахь хуьлуш, иза шега хьаьжча, и воккхавевеш, цо шена хьалха цхьа дика хӀума дан дуй биьнехь, и чекхбаккха цунна Го-накъосталла деш, и цӀеравалахь, ша́ а, цуьнан даьхни а тешамца лардеш».

4- Исламо майра лорьуш ву. Аллаха́н элчано (АллахӀера кӀинхетам а, маршо а хуьлда цунна) аьлла: «Со цхьаьнге а овра дийр долуш хилча, цхьанна суджу́д де аьлла, зудчуьнга овра дийр ма дара ас шен майрчунна суджу́д де аьлла». Ат-Тирмизий.

5- Майра реза хиларан совгӀат Умм Саламата ма-диццара ду, шен майрчо Аллаха́н элчано (АллахӀера кӀинхетам а, маршо а хуьлда

цунна) элира аблла: **«Муълха а цхъа зуда цуьнан майра цунна реза а волуш елча, ялсамана гIур ю».** Ат-Тирмизий.

6- Цхъа зуда еана пайхамар (АллахIера кьинхетам а, маршо а хуьлда цунна) волче, цо аблла: Йа расулаллахI, со зударийн векал ю (цара яийтина) хьо волче: ХIара джихIад АллахIа божаршна тIе диллина. Церан аьтто, кхиам хилахь ял ю царна, ушь байбахь, дийна хир бу уьш шайн Далла гергахь рицкъа луш. Ткъа тхо зударий церан терго еш а, церан гIодеш а ду, цунах тхуна хIун хир ду? ТIаккха АллахIан элчано (АллахIера кьинхетам а, маршо а хуьлда цунна) аблла: **«Хьо тIекхаьчначу зударашка дIахайта: майрчунна муьтIахь хилар а, цуьнан шена тIехь долчу хьокъана и мукIар хилар а цуьнга нислуш хилар. И деш ерг шуха кIезиг-м ю».** Аль-Баззар

7- Зудчунна майрчуьнгара догIучу хьаккъашха ду иза шен зудчунна хазавалар. Иза цунна тIехь ду. Цуьнан массо лаам а, Iалашо а хила ца деза цуьнгара ша бохуче кхача, шех йогIуш боьха хьожа а йолуш, шен бедарш цIена а йоцуш, хазвелла а воцуш. ХIара Исламан гIиллакхаха а я цуьнан оздангаллеха а дац. Исламо бусалбане овра деш ду даим цIена, хаза, хазвелла, кечвелла хиларца, ламаз дечу хенахь, ламазехь а. **«Шашь кечлуш тIеюху бедарш юха хIора IибIадатехь».** Аль-АIраф: 31.

«...АллахI хаза ву, хазалла езаш а ву И...». Муслим

Пайхамара (АллахIера кьинхетам а, маршо а хуьлда цунна) овра дина нахе пIераскана дийнах лийчарца. Къаьсттина уьш хьацар даьлла а, балха тIехь а хилча, хьацаран хьожа дIаяккхаран дуьхьа. Иштта цо овра дина адаме, цо саьрмасекх я хох я и шиь санна кхин хIума йиьча, маьждигана пе тохарца, адаманна цатам ца баран дуьхьа. ТIаккха агIоннатIехь йолчу шен накъостана цатам

муха бийр бу?! АллахIа (ТаIаIа) ма-аллара: «Зуда агIонтIера (юххера) **накъост ю**». Ан-Нисаб: 36.

Цунна цатам муха бийр бу цо шех йогIучу боьхачу хьожанца я шен боьхачу бедаршца? И дан йиш яц цо! Иза цунна хазвала веза, Ибн Iаббас (АллахI реза хуьлда цаьршинна) куьзгана хьалха дIа ма хIоттара, хазлуш, шен можах хIума схьаоьцуш (дIайоккхуш), шен месаш тоеш. НафиIа аьлла цуьнга: ХIай АллахIан элчанан шича, хIара хIун ду? ХIара хIума до ахь, малхбалера а, малхбузера а эмкалш тIехь хьуна тIеоьхуш нах а болуш, АллахIан дина хьокъехь хьобга фатваш доьхуш? ТIаккха цо аьлла: НафиI, хIун ду хIара хIума дича, со-м сайн зудчунна хазлуш вай, суна сан зуда хазялар санна. Цул совнаха, хIара-м АллахIан жайнахь а (Къуран тIехь) дай! Цо элира: Мичахь ду хIара АллахIан жайнахь? Цо жоп делла: АллахIан (ТаIаIа) хIокху дашехь ду-кх: «**Царна (зударшна) дуьхьал догIу, царна тIехь долчу декхаршха терниг, шарIо ма-бохху диканца**». Аль-БакъарахI: 228.

Царна догIуш (майранашкара) хьаккъаш ду, царна тIехь долчу (майранашна догIуш) декхарех терра, шарIо ма-бохху диканца.

Цундела, зудчунна тIехь ма-хиллара шен майрчунна хазьялар, иштта стаганна тIехь а ду шен зудчунна хазвалар.

Хьаккъаш вовшийн (взаимный), шина а агIор (обоюдный) ду. ХIара ду и хила ма-деззара долу мар-зудчуьнан дахар!

Юсуф Аль-Къарадавий хутIбана тIера.

Гочдинарг: IабдуллахI.

Чиога лаам болуш хила диканиг даржо.

«Диканиг хъехнарг а, и гайтинарг а – и динарг санна ву хьуна».

Цуьнан бух:

Абу Масуд Аль-Ансарийс (Аллах! реза хьулда цунна) аьлла, Аллах!ан элчано (Аллах!ера кьинхетам а, маршо а хуьлда цунна) элира аьлла: **«Диканиг гайтинчунна и диначунна санна ял хир ю»**. Муслим.

